

AILE

DAVID BORATAV

Çeviri: SEÇKİN SELVİ

♥ can
ani

DAVID BORATAV

AİLE

BİR TÜRKİYE YOLCULUĞU

Family, A Turkish Journey, David Boratav

© David Boratav

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Haziran 2016, İstanbul

Bu kitabın 1. baskısı 2000 adet yapılmıştır.

Düzeltili: Burçak Başpınar

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Tasarım (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Davutpaşa Cad. Emintaş Kazım Dinçol San. Sit. No: 81/25-26

Topkapı-İstanbul

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-3249-2

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750732492

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

DAVID BORATAV

AİLE

BİR TÜRKİYE YOLCULUĞU

ANI

İngilizce aslından çeviren

Seçkin Selvi

♥can

David Boratav'ın Can Yayınları'ndaki diğler kitabı:

Beyoğlu'nda Fısıltılar, 2010

DAVID BORATAV, Reims’li bir anne ve Ankaralı bir babanın oğlu olan Boratav, Paris’te doğdu. Fransa’da Paris Siyasal Bilgiler Enstitüsü ve Strasbourg Hukuk Fakóltesi’ni, İngiltere’de ise Leeds Hukuk Fakóltesi’ni bitirdi. Paris, Londra ve New York’ta yaşadı. Paris ve Brüksel’de AB Parlamentosu’nda, Londra’da BBC World Service’te, New York’ta Birleřmiř Milletler’de görev yaptı. Çevirmen ve edebiyat eleştirmeni olarak çalışan Boratav aynı zamanda *Chronicart* dergisinin düzenli yazarlarından. Eylül 2009’da Fransa’da yayımlanan *Beyoğlu’nda Fısıltılar* yazının ilk romanıdır ve bu kitapla Gironde Yeni Yazarlar Ödülü’ne layık görölmüştür. İkinci romanı *Portrait du fugitif*, 2016’da yayımlandı.

SEÇKİN SELVİ, Üsküdar Amerikan Koleji’ni bitirdi. Öğrenimini Dil-Tarih ve Cođrafya Fakóltesi’nde sürdürdü. *Tiyatro 70* ve *Edebiyat 81* dergilerini çıkardı. *Günaydın* ve *Sabah* gazetelerinde köře yazarlığı yaptı. *Milliyet Sanat* dergisinde tiyatro eleştirileri yazıyor. MGS Merkezi ve Yeditepe Üniversitesi’nde eleştiri dersi verdi. Asaf Çiyiltepe Ödülü, Aydın Üstüntař ve Çevirmenler Derneđi Onur Ödülü alan Selvi, 1957’den başlayarak tiyatro, felsefe, edebiyat dallarında 150’den çok yapıt çevirdi.

İlham kaynağı bilge kişi, amcam
Korkut Boratav'a

Önsöz

2001 baharında Londra'daki işverenime sonbaharda izin yapacağımı haber verdim. Sonradan bu kitaba dönüşecek olan günlüğüme o zaman yazdığım gibi planım basitti: Dedem Pertev Naili Boratav'ın izinden giderek Türkiye'yi gezecek, onun gençliğinde bazen tek başına, bazen karısıyla birlikte sık sık gittiği yerleri görecektim.

Dedem, çoğu kişinin gözünde yaşamını Doğu folkloruna adanmış, önceleri yöreleri dolaşarak, Türkiye'den ayrılmak zorunda bırakıldıktan sonra da profesör olmanın Fransa'da sağladığı güven ortamında Paris'teki Ulusal Bilimsel Araştırmalar Merkezi'nde çalışarak özgün Türk masallarını, halk türkülerini, manileri derleyip kartlara, arşivlere kaydeden bir biliminsanı ve ünlü bir yazardır. Kimine göre de Türk devletine başkaldıran ve bunun cezasını da sürgüne zorlanarak çekmiş olan asi bir solcudur. Benim için ise, her şeyden önce ve her şeyden önemli olan niteliği dedem olmasıdır: Geçen yüzyılın başlarında doğan, Paris'in kasvetli bir banliyösünde, kule gibi yükselen modern apartmanlardan birinin on dördüncü katında yaşayan sevimli bir ihtiyar. Dedem, olabildiğince kibar, belki de ömrümde karşılaştığım en nazik insandı.

İlk aklıma gelen görüntüsü, babaannem evin kapısını açtığı anda, onun yanında duran hafifçe kamburu çıkmış silüeti ve gözlüğünün ağır başa çerçevesinin arkasında gelişimizden duyduğu sevinçle parlayan yüzü – bu görüntü her zaman demli çayın buruk, fırından yeni çıkmış *kurabiyelerin* tatlı kokusu eşliğinde aklıma gelir.

Dedemin zarif elleri, ben ya da kız kardeşim gözümüzü diktiğimiz zaman bin türlü mimik yapabilen iri bir burnu ve onu ilk görüşümden itibaren her gidişimde kurcalayıp durduğu işitme cihazına rağmen doğru dürüst işitemeyen, Boratav ailesine özgü koca kulakları vardı. Ciddiyetini hiç bozmadan şaka yapabiliyordu – sadece anlattığı hikâyelerle değil, babannemle bir olup o hikâyeleri Şarlovari bir doğaçlamayla anlattığı tarzıyla da insanı güldürürdü. Evinde olağanüstü eşyalar vardı: Hitit yapıtlarının benzeri nesnelere dolu, boğa başı biçiminde bakır bir kül tablası; Türk kahvesi ikram etmek için (sadece kendisinin) kullandığı uzun saplı *cezve*; Türk gölge oyunu karakteri Karagöz'ün koridorun duvarına iştirilmiş, bacakları sallanan sureti; kadim dostu Abidin Dino'nun kıvrımlı çizgilerden oluşan zarif desenleri; bir de salonda asılı duran, arka planda morumsu mavi bir dağın yer aldığı vadi ve orman tablosu; resmin öylesine kasvetli bir görüntüsü vardı ki, bunun gerçek bir Anadolu manzarası olabileceği hiç aklıma gelmezdi.

Babam annesiyle babasına pek coşkulu duygular beslemezdi; bir fizikçi ve koyu bir rasyonalist olarak öz babasının yaşamını adadığı çalışmalarını, sonradan benim hak ettiğini düşündüğüm kadar ciddiye almazdı. Ben büyüyüp yetişkin biri oluncaya dek, dedemi pek çok bakımdan sadece babamın anlattığı kadarıyla tanıyordum; o yüzden de onun neler yaptığını, örneğin bir öğle sonu sıkıcı bir konuşmadan kaçıp uzun, dar koridorda yürüdüğüm sıradaki rastlantı gibi olaylarda bölük pörçük öğrendim. Dairenin bir ucunda, mutfağın yanında dedemin çalışma odası vardı – kapısı aralıktı, odanın bir duvarı çeşitli dillerde kitaplarla dolu raflarla kaplıydı, diğer duvarında aralarında babamın çocukken yapılmış portresinin de bulunduğu tablolar asılıydı. Masasının üstünde sayfalarca el yazması metin, kalemler ve kâğıt ağırlıkları, eski model bir daktilo makinesi, bir kül tablası, Türk alfabesiyle, bazen de Arap harfleriyle yazılmış arşiv kartlarının durduğu o çok merak uyandıran tahta kutular vardı.

O yitip gitmiş dünyayı anımsayarak ulaştığım geçmişe ait şaşmaz görüntülerin –tek penceresi kirlili bir perdeyle yarıya kadar örtülü, duvarları sırlarla (huşu uyandıran kitaplar, anlaşılmaz notlarla dolu kutular, hep kilitli duran esrarengiz çek-

mecelerle) kaplı çalışma odasının– günün birinde öyle bir masaya ve daktilo makinesine, öyle münzevi bir odaya sahip olma arzumu içten içe tetiklemiş olduğunu söylersem abes kaçmaz. Çünkü bir aidiyet ve bütünleşme duygusu alabilmek için hâlâ zaman zaman zorladığım o kapının ardında, uç noktadaki gizemi yaratan makinenin olduğunu – insanın orada dış dünyanın karmaşasından kendini soyutlayıp iç dünyasına çekilerek harikulade, olağanüstü, çarpıcı, şaşırtıcı, insanların hayatını değiştirecek hikâyeler yazabileceği bir mekanizmanın bulunduğunu sanıyordum.

Türkiye yolculuğumun, bir doğaçlama alıştırması olmakla uzak yakın ilgisi yoktu ve gezi yazarlarının çoğunun bildiği gibi, aşağıda anlatacağım hikâyenin taslağını retrospektif bir yöntem yerine – yani önce geziyi yapmak, sonra geziyi anımsayarak yazıya dökme yöntemi yerine, notlarımı (yıllar önce Hannover şehrinde bir Bulgar’dan satın aldığım) kırmızı-siyah kapaklı deftere kaydetmiş olmam, içten geldiği gibi yazılmış otobiyografi biçemlerine kesinlikle güvenmediğimi gösterir.

Bu kitap, bir bakıma daha sonra yazdığım *Beyoğlu'nda Fısıltılar* romanımın taslağı sayılır; o sırada daha gerçek bir kurmaca üzerinde çalışmaya başladığım için taslak tamamlanınca bir çekmeceye kaldırıldı. Bu taslak olmasaydı, *Beyoğlu'nda Fısıltılar*'ın ne uykusuz, adsız Anlatıcısı olurdu ne de Celal Tur, Hasan Yeniadam ve Mustafa; onların hepsi sözünü ettiğim taslaktaki karakterlerdi. İlk romanımı bilen bir okur, aşağıda anlatacaklarımın da benliğimle ilgili bir şeyin su yüzüne çıkmak için çabaladığına inandığım bir ülkede –eğer öyle bir şey varsa o ülkenin *ruhunda*– yapılmış bir araştırmadan öteye geçmediğini fark edecektir.

İbradı'da yaşlı bir asmanın olduğu yabancı otlarla kaplı bahçede yaşadığım ve kasaba meydanında bekleyen otobüsün simgelediği zaman sınırını bir anlığına askıya alan o duygusalılık gibi coşkulu sahnelerin tek sözcüğünü değiştirmedim halde, bu kitap bazen içine kapanıyor, bazen de fazlasıyla betimlemeye yöneliyor. Ayrıca yolculuğun maceralı yanı üzerinde hiç durmayan kitabın (okur benim anlattığım Türkiye yollarında bir tek eşkıyayla karşılaşmayacak, bir tek dürüst olmayan kişi görmeyecek), öte yandan da – soy kökeninin araştırılması,

çocukluk anıları, ırk ve toprak mülkiyetine değinmeler gibi- ailenin hikâyesindeki can alıcı noktalara yönelen son derece edebi bir özelliği olduğunu da itiraf etmem gerekir. İç gözleme dayanan bu gezi yazısı ister istemez çok içten olmasına karşın, Anadolu yolculuğumun her aşamasını –akşamüstü bir manzaraya bakan ressamın batan güneşin parıltısında ortaya çıkan (bir kayanın biçimi, otların salınması benzeri) birtakım ayrıntıları fark edince duygulanması, sonra etkilenmesi, sonunda da hipnotize olması gibi– tamamen estetik açıdan aktarmak isteşimi de bir bakıma cesaret olarak görüyorum.

Bu, uzun bir öyküyü dergide yayımlatmak için ilk girişimimdi. Yola çıkmadan birkaç ay önce, Londra’da çıkan, düzenli olarak anı ve gezi yazılarından bölümler yayımlayan, kendi deyimleriyle “Yeni Yazım” dergisi *Granta*’nın genel yayın yönetmenine mektup yazdım. Genel yayın yönetmeninin cevabı, kesin olmasa da yüreklendiriciydi: “Türkiye’ye gidin ve bu gezinizi yazın. Döndükten sonra da bana hikâyenizi gönderin.” Benim için bir lütuftu bu ve adamın cevabında herhangi bir kesin teklif olmamasına karşın, elyazısıyla yazılmış bu notu “Evet” diye yorumladım. Tabii yolculuktan dönünce gönderdiğim hikâyeyi *Granta*’nın basmadığını söylememe bile gerek yok.

O zaman olduğu gibi şimdi de yazma keyfinin ardında pusuya yatan büyük bir tehlikeden kaygılandığımı, Türk okurların anlayacağını umarım. Araştırmamın belirli bir plana programa dayanmayışının kuşkuyla karşılanacağını sanmıyordum. Kırık dökük ama kulağa hoş gelen Türkçemin bir sorun yaratmasını da beklemiyordum. Bence asıl tehlike, gezi edebiyatı denilen yazıların büyük bölümünde karşılaşılan o basmakalıplığı, o utanç verici klişeleri kullanmakta gizliydi. Örneğin “iz sürme” yaklaşımı –yani Türkiye’yi dolaşma, dedemin izinden giderek onun defalarca ziyaret edip sözlü geleneği inceleyerek not aldığı, sonradan kendisini ünlü ve saygın bir bilim insanı yapacak masalları derlediği yerleri görme planım– kafamı kurcalayan en büyük sorunlardan biriydi. Ama Londra’daki evimin sessizliği içinde sorunun artılarıyla eksilerini tarttıktan ve bu hikâyenin ancak tamamen öznel bir bakış açısıyla yazılabileceğini kabul ettikten sonra, (hiç gerçekleşmeyen) gele-

cekteki İngiliz okurlarımın anlayabilmesi adına da olsa, bunu yapmaya karar verdim.

O sıralarda Türkiye bir dönüm noktasındaydı. Elimde iddiamı destekleyecek rakamlar olmasa da, 2001 yılında ülkenin en ağır ekonomik krizlerinden birini yaşadığını rahatlıkla söyleyebilirim. Buna karşılık, Türkiye yolculuğumdan birkaç yıl sonra, o ürkütücü durum, seçimlerde şu anda iktidarda olan muhafazakâr ve dindar zihniyetli sınıfı iş başına geçiren bir heyelana neden oldu. İlerideki sayfalardan birinde, dünyadaki her devlet idaresinde görülen pasif-saldırgan yaklaşımları ve saçma sapan küçük hesaplarıyla zamanında dedemin de peşine düşen “katı ve sıkıcı memurları” azarladığımı göreceksiniz. Tarih, ne yazık ki İnsan’ın (Türklerin ve diğer insanların) iyi niyetine rağmen kendini yinelediği için, bu masum yorumumun sadece geçmişe ait bir enstantane olarak kalmayıp gelecekte olacakların da habercisi olacağından pek kuşku yoktu. Ankara’da yine baskıcı bir ekip iş başında ve o ekip yine sınır ötesindeki birtakım “karanlık güçlerin” ekonomiyi ve hükümeti tepetaklak etmeye çalıştığını, “milli birlik ve beraberlik ruhu”na karşı olduklarını ve –pek akla yakın olmasa da– kurnaz bir “Batılı efendi” tarafından uzaktan kumandayla yönetilen “birtakım kukla Türk aydınlarının” Türkiye’nin o değerli birlik ve beraberlik ruhunu dinamitlemek için yeraltı operasyonu yaptıklarını iddia ediyor. İnsanlar tutuklanıyor, uzun süren, saçma davalar devam ediyor. Dış dünyanın eleştirileri anlamsız diye nitelendiriliyor, hatta daha da baskını hepsi Türkiye’ye karşı önyargılı bir tutum olarak görülüyor. Bu iddiaların, bu hapis cezası tehditlerinin ve bunlara benzer başka karmaşık uygulamaların, ta 1950’lerde benim ailemin bazı bireylerine yapılanlarla böylesine benzerlik taşıması ironik değil mi?

Aşağıdaki sayfalarda, gündemden hiç düşmeyen ve gereğinden uzun sürdürülen “medeniyetler çatışması” konusundaki tartışma yer almıyor. Her ne kadar o olaya doğrudan değinilmesede, Türkiye yolculuğumun New York’taki 9/11 saldırılarını izleyen haftalarda yapıldığı, dikkatli okurun gözünden kaçmayacaktır. Dünya Ticaret Merkezi’nin yıkılma görüntüle-

ri karşısında dünyanın belirli birtakım ülkelerinde duyulan sevinç ve coşku sahneleri basında çok yer aldı. Benim hikâyemde bunlar da yok; bunun tek ve basit nedeni de, o sırada Amerika'da olanlarla ilgili heyecan ve coşkularını benimle paylaşmaya niyetli olan kimseyle karşılaşmamış olmam. Ama Konya'daki kendini yetiştirmiş bir *hoca* ile yaptığım –hali vakti yerinde, Batı'da eğitim görmüş, ayakkabısı delik delikanlı ile aynı zamanda kundura ustası da olan dindar hafızın arasındaki– konuşma, o istikrarsız dönemde bile anlamlı bir diyalogun olabileceğini gösteren sohbet kitapta yerini aldı. Bu, insanın tek başına yolculuk yaptığı zaman olabilecek bir tür mucizeydi. Bu karşılaşma öylesine hoş ve öylesine gizemliydi ki, fondaki Belgrad Ormanı dışında hiçbir değişikliğe uğramadan İstanbul romanımda aktarıldı.

Yolculuğum boyunca, en ufak kasabalardaki insanların gösterdiği merakın benimkinden çok daha güçlü ve samimi olduğunu fark ettim, hatta bazen şaşırımdım. Önceleri evli olup olmadığım, kız arkadaşımın hangi milletten olduğu gibi her yerde yinelenen sorulardan ve çocuğum yok deyince gözlerindeki şaşkınlıktan rahatsız oluyordum. Ama farklı yerlerde buna benzer sahneler hemen hemen aynı biçimde tekrarlanınca, gerilmemem ve başlangıçta yakışık almayan bir patavatsızlık diye yorumladığım soruları dürüstçe cevaplamam gerektiğini anladım. Bunda çok değerli bir insanlık dersi olduğunu şimdi fark ediyorum; gelen yolcuya bir ayna tutuluyor ve yolcu, aynayı tutan kişinin gözlerinde kendi arayışının yansımasını görüyor; duyduğu kaygının karşısındaki yabancıların sonsuz merak kaynağıyla örtüştüğünü ve onlar kendisine ne kadar yabancı ise kendisinin de onlar için o kadar *yabancı* olduğunu idrak ederek birkaç dakika ne yapacağını kestiremiyor. Her neye gidiyorsa oralarda gerçek kişilerin yaşadığını, deneyimlerini paylaşmaya hazır olduklarını ve tabii ki onların hayatının da benimki kadar gerçek olduğunu bazen unutuyordum ama karşılaştığım insanlar bunu hemen hatırlatıyordu. Ve bulmak istediğim her neyse onu aramaya başlamadan önce, arayışının amacını ve geçmişi açıklamamın onlar için de benim için de daha önemli olduğunu fark ediyordum.

Ülkenin her yerinde ne kadar büyük bir konukseverlikle

karşılışım ve bu konukseverliğin karşılaştığım insanların zengin olup olmamasıyla ilgili olmayışı beni hayrete düşürüyordu. Gece kalmam ya da yemek yemem için en çok ısrar edenlerin en yoksullar olduğunu söylesem belki de kimse şaşırmas – en azından bir seferinde (bir inek, direğe bağlı bir keçi, birkaç tavuk ve ipe dizilip kapının üstüne asılmış kırmızı biberler olan) bir köylü ailesinin evinde kaldım ve beni görünürdeki tek yatakta ağırladılar. Bütün aile –adam, kadın ve üç çocuk– evin başka bir yerine çekilirken ben (gündüz sıcak güneş altında asfaltta yürümenin verdiği yorgunlukla) o yatakta deliksiz uyudum. Ertesi sabah kahvaltıda, evin ancak ikinci bir tek kişilik yatak sığacak kadar küçük olduğunu fark ettim ve ailenin konukseverliğine duyduğum saygı artarken ahırdaki hayvanların yanında kimin yattığını da merak ettim.

O uğursuz günlerden bu yana Türkiye’de kesinlikle çok şey değişti. Ama benim bugünkü bakış açımdan ve bu kitabın amacı açısından bakılacak olursa, yazdıklarımın daha köklü bir değişim olmamış gibi görünüyor. Örneğin ben, bir tür olarak gezi yazılarından tamamen vazgeçtim, roman sanatında bir gerçeklik, sevindirici bir yalnızlık ve huzur veren bir avunma buldum; o kadar ki karamsarlık ya da tükenme anlarında bile romancılığı bırakamayacağımı hissediyorum. Bu durum, Türkiye ile ilişkim bağlamında ise muhtemelen bir daha şimdiki gibi bir araştırma, bir arayış yazısı yazmayacağım anlamına gelebilir. Ancak, bu ülke romancılık mesleğime damgasını vurdu. Hem *Beyoğlu’nda Fısıltılar*’da, hem de (yakında yayımlanacak olan *Kaçığın Portresi* adlı) yeni romanımda, biyografiden çok daha kapsamlı rolleriyle olay örgüsünde önemli yeri olan Türk karakterler var; *Fısıltılar*’daki melankoliden kurtulamayan sürgün Celal Tur ya da *Portre*’deki kahramanın atak amcası Ahmet Kahraman bunlardan ikisi. Bir romanın başarısı çoğu kez yanlış anlamadan kaynaklanır derler. *Fısıltılar* Fransa’da yayımlandıktan sonra çıkan eleştirilere şöyle bir göz atmak, Fransızca okuyan kitlenin “babaevi şehri” İstanbul’un “empresyonist bir tablosunu” sunmayı başaran “Türk yazara” karşı tavrını ortaya koyar. Kitabım Montreal’deki halk kütüphanelerinden birinde her ne kadar “Fransızcaya çevrilmiş yabancı bir roman” olarak sınıflandırılmışsa da, ben (en azından yasal açıdan) Türk deği-

lim, *İstanbullu* da değilim. Birkaç yetenekli eleştirmen dışında, romanımdaki çifte anlatı biçiminin (*Fısıltular*, hiç görülmemiş değilse bile çok ender görüleceği üzere iki romanın paralel olarak ilerlemesine somut örnektir) sanatsal atağı ya da 1950'lerle günümüz arasında belirgin bir zamansal bağlantı olmayışının kurgu açısından sorulabilecek sorular hakkında hemen hemen hiçbir söz edilmedi. Yapıtımın bu son özelliğinden söz etmemin tek nedeni, *Aile* yazarının –hiç kimsenin itiraz etmeyeceği bir gelişimi gerçekleştirerek– yolculuk-yazarından zaman-yolcusuna nasıl dönüştüğünü göstermektir.

Genelde bütün yayınevleri, iyi kurgulanmış bir roman yazmanın yanı sıra, çağdaş edebiyatın kalabalık pazarında kendisini öne çıkaracak “egzotik” kimliği de olan bir yazara sevinçle kucak açar. Yazar da bu oyuna bazen katılır, bazen katılmaz. Bu konudaki yanlış anlama, benim açımdan sadece tek yönlü çalışır; Parisli bir kalabalık içinde Roman Yazan Türk olmak hiçbir zaman benimsemeye başlamadığım bir roldür. Ancak, kitabımdaki genç adamın yolculuk hikâyesinin, farklı bir anavatan özlemini, hiç tanımadığım bir ülke için duyduğum köklü nostaljiyi ve orada hiç yaşamamış olmama karşın, oraya dönmek için duyduğum paradoksal arzuyu ifade ettiğini kesinlikle söyleyebilirim. Bu sayfaların yazılmasından bu yana on yılı aşkın bir süre geçtiği halde beni hâlâ etkileyen şey, işte bu yitirme ve yeniden bulma duygusu, bir de bu duygunun açığa çıkışındaki naifliktir. Türkiye'nin bana neden çekici geldiği muammasını hiç çözemedim ve az önce sözünü ettiğim duyguların da tamamen özel bir mesele ya da kural olduğunu düşünüyorum. Türkiye'nin ve Türklüğün merkezde olduğu bir yaşam sürme fikri benim için giderek zorlaştıkça, roman yazmak, sığınağım, özel sürgünüm, –bundan böyle yaşamımda var olacak ya da olmayacak bir ülke olan– Türkiye'ye duyduğum gizli özlemin, dedemin masallarından biri gibi mutlu ve mucizevi bir sonuca vardığı yer oldu.

I

Türk dedemin sadece bir masalcı değil, onun çok daha ötesinde biri olduğunu cenazesinde anladım. Bütün ailelerin sırları vardır. Gerçek çoğu kez en beklenmedik anlarda ortaya çıkar. Dedemi tanıdığım yıllarda onun gerçekte kim olduğunu araştırmaya hiç çalışmadığımı düşününce şaşırıyorum. Onunla konuşurduk ama o geçmiş konusunda hep susardı. Belki de doğru soruları soramadığım için olmuştur bu. Yaşamöyküsü bir Girit labirentine benzediği ve o labirentte kaybolduğu için de susmuş olabilir.

Yirmi beşime geldiğim sıralarda dedem zaten bir hikâyeyi tastamam anlatabilecek durumda değildi artık, ya anlatamıyordu ya da belki anlatmak istemiyordu. Kendi yaşamının hoyrat koşulları yerine masallarının hayalî dünyasından söz ederek konuyu değiştirmeyi yeğliyordu. Önemsiz bir ayrıntıda takıldığı anda, düşünce akışı ister istemez daha da önemsiz ayrıntılara kayar ve o noktada dedem gülümseyerek dazlak kafasını usul usul kaşımaya başlardı. Yeniden susar ve eli sigarasına uzanırdı. Dokuzuncu kattaki daire Gitanes dumanıyla dolardı. Önünde duran, yaldızlı motiflerin çevrelediği ufak çay bardağından kıvrıla kıvrıla buhar yükselirdi.

Cenazeye katılanlardan çoğunu hiç tanıımıyordum. Yine de içlerinden kim olduğumu bilen bazıları yanıma gelip elimi sıktılar. Ciddi, saygılı bir tavırla omzumu sıvazladılar. Bu insanların neden beni teselli ettiklerini tam olarak kavrayamadım. Ama gösterdikleri yakınlığı kabullendim ve cenaze evinin tozlu salonunda vakurlu olduğunu hissettiğim bir duruşu benimsedim. İnsanlar ne kadar dostça davranırsa davranırsın, duygularımı belli etmemeye kararlıydım.

Tanıdığım birkaç kişinin arasında, Groucho Marx'ı andıran havasıyla güven veren ve babamın büyüğü olan amcam vardı. Uzun boyu, iriyarı gövdesiyle, üzerine düşen görevi yaparcasına salonda dolanıyordu. Üç yılda bir, çoğunlukla ancak bir kez gördüğüm öteki akrabalar da aynı görev yapan tavırla dolaşüyor, taziyeleri fazla abartmadan, kibarca kabul ediyorlardı. Onların aksine, babam dalgın, düşünceli bir suskunluğa gömülmüştü. Annemle birlikte salonun öbür ucunda yetişkinlerin partisine katıldıkları için tedirgin olan iki çocuk gibi sessiz sedasız oturuyorlardı. Oradakilerle konuşmak, Türkçe konuşmak demektir; babam da buna istekli değildi.

Dedem, Türk folkloru alanında önce Türkiye'de, sonra 1950'lerde küçük oğlu babamla gelip yerleştiği Fransa'da tanınmış bir uzmandı. Belki fizik doktoru olan babamın sürekli olarak babasının araştırmalarını küçümsemesi sonucunda, "folklor" sözcüğü bana hep donuk ve sıkıcı gelirdi. Babaannem ise kocasına ilişkin her şeye şaşmaz bir inanç beslerdi: onun kitapları, onun çalışmaları, onun dünya ilmine katkıları, ona verilmiş madalyalar, ödüller ve payeler. Hiç inandırıcı olmasa da, bu madalyalar altın ve gümüşmüş gibi davranırdı. Hatta bunlardan birini, dedemin son günlerini geçirdiği hastane odasına getirmişti. Madalya kadife kutusunda duruyordu. Yanında da dedemin yemeye fırsat bulamadığı bir muz vardı.

Bu kitabın yazarı, Pertev Naili Boratav'ın torunu. Boratav, Türkiye'nin öteden beri süregelen düşünce özgürlüğüne aykırı siyaseti yüzünden gittiği gönüllü sürgünde, Paris'te, hak ettiği saygıyı gören bir profesör olarak akademik çalışmalarını yürüttü ve ömrünün sonuna kadar da orada yaşadı. Eşi ve kendisiyle birlikte Fransa'ya götürdüğü oğlu orada evlendi, yeni bir aile kurdu, çocukları oldu. İşte yazar David Boratav o çocuklardan biri.

Fransa'da doğup büyüdüktan sonra, dedesinin önemli bir bilim insanı olduğunu fark eden David Boratav, *Aile*'yi dedesinin çalışmalarına, Türkiye'ye ve ailenin Türkiye'deki kollarına dair merakıyla şekillendiriyor. *Aile*, yazarın bu merakla çıktığı yolculuğun anılarla örülmüş öyküsü.

